

Kriza János Borsszem Jankó

Hangos mese

(A hanganyag itt található: https://varazsbetu.hu/mesetar/borsszem_janko)

Egyszer volt, hol nem volt, hetedhét országon túl, még azon is túl, egy falu. Volt a faluban egy házaspár, aki sokat búsult amiatt, hogy nekik három leányuk volt, s azokat elrabolta a sárkány, s most már nekik nincsen egy gyermekük sem. Kivált az asszony sírna még ma is, ha csudálatos módon egy fia nem született volna.

De született, mégpedig, amint mondtam, csudálatosan, mert mikor egyszer az asszony reggel a házat seprte, lelt egy borsszemet, lenyelte, s amint nyelte, felfohászkozott, hogy bárcsak az isten egy akkora fiat adna neki, mint egy borsszem. Hát harmadnapra született is egy fia, de az csak akkora volt, mint egy borsszem, s azért elnevezték Borsszem Jankónak.

Jankóból pedig hamar ember lett, mert harmadnapra már beszélt, már futkározott a házban, evett-ivott magától. Egyszer azt mondja az anyjának:

- Édesanyám, igazán mondd meg nekem, volt-e nekem valaha nénéem vagy bátyám.

- Igazat mondok, édes fiam - sóhajtott az anyja -, bár előre tudom, hogy tégedet elveszítlek miatta - s elmondotta, hogy volt még három leánya, de a nagyobbikat a háromfejű, a közbensőt a hatfejű, a legkisebbiket meg a tizenkétfejű sárkány ragadta el ezelőtt pár esztendővel.

- Elhiszem, anyám - azt mondja Jankó -, de most már mondd meg azt is, hogy hol találom meg őket, hova menjek utánuk.

- Megmondom azt is - azt mondja az anyja. - Van az erdőn egy mély lik a föld alatt. Van az udvarunkon egy körtefa, amelyik minden éjjel azon a likon leszáll a másvilágra, s csak reggel jön haza. Ezen a fán jöttek fel a sárkányok is, s vitték el a három nénédet egymás után három éjjel.

- Jól van - azt mondja Jankó -, most menj el, édesanyám, süss nekem igen hamar a tejeddel útra három pogácsát, addig, amíg kimegyek apámhoz a mezőre, hogy elbúcsúzzam tőle.

Ott termett Jankó, ahol nem is vetettek. Egyszer csak hallja az apja, hogy valaki nagyban rikoltoz:

- Csá, Daru, csá, te Szilaj, hó meg, Binda a barázdában!

Hát látja, hogy sűrög-forog mind a négy ökör, mint a szél, alig győzi az ökrök után az ekeszarvat fogni. De azért a munka igen jól folyik, a barázda egyenes, mint a nyíl, hiba sehol sincs. Néhány perc, hát a földje, egy egész hold, meg van szántva.

- Istenem - kérdi -, micsoda dolog legyen ez?

- Én vagyok, apám - feleli Jankó -, ugye, tudok hozzá?

- Tudsz, fiam, tudsz, de ki vagy, hol vagy?

- Itt vagyok, az eke szarvát fogom, hát nem látja, hogy én vagyok? - feleli Jankó.

No, végre, addig s addig néz, amíg meglátja az ő Borsszem Jankóját.

- Hát te vagy az, kicsi fiam? Gyere, hogy vegyelek le onnat! Leesel, fiam!

- Nem, apám, ne féltsen engem. Búcsúzni jöttem. Megyek a három néném után. Három esztendőre, mától kilenc napra vagy hazahozom őket, vagy ne is várjon soha idehaza engem - akkor az esztendő három napból állott.

No, egy szó mint száz, kezét szorít Jankó, s megy haza. Egy pillanat alatt megeszik vacsorára vagy hat nagy pogácsát, hármat tarisznyájába tesz, botot vesz a kezibe, anyját megcsókolja, s felugrik az udvarukon levő körtefára. Éppen jókor, mert a fa éppen indulóban. El be vele a nagy erdőbe, ágon-hegyen be a likba, pont éjfélkor helyt volt a föld alatti világban. Ott leszáll a fáról, leheveredik a fűbe, hogy nyugodja ki magát.

Nem sokáig nyugodott Jankó, mint akinek nagy dolga van elvégezni való, jókor reggel, mikor még alig villámodott, néz szerteszéjjel, jobbra-balra, dörgöli a szemét, hogy jobban lásson, amíg végre addig vizsgálódik, hogy meglát távolról valami fényeset, mint egy ragyogó csillag. Azonnal arra veszi útját, s megy, megy, délelőtt tizenegy órára pontban odaért. Hát látja, hogy az egy fényes rézből épült vár, ami forog szüntelen, mint egy lefektetett kerék a malom korongján.

Tűnődik, gondolkozik magában, hogy hogy lehetne bejutni abba a fényes várba. Töri az

esztét szinte egy óráig. Már-már azon volt, hogy vesz egy nagy szálfát, s azzal, mint a molnárlegény szokta a malomkereket megállítani, ő is megakasztja a sarkonforgó várat, amikor szerencséjére álló délkor az is egyszeribe megállott. No, ez tetszett Jankónak, a kapuhoz futott, csakhamar benyitja, s megy egyenesen a legfényesebb palota felé. A palota ablakában meglát egy szép úriasszonyt, olyanformát, mint amilyenek itt a földszínen vannak. Köszön neki, felel is az úriasszony az ismeretes, rég nem hallott szóra. De hogy nem látja a köszönőt, azt mondja:

- Akárki légy, hallom, hogy magyarul beszélsz, én is magyar vagyok. Gyere, siess fel a palotámba, hogy tarthassalak jól, s azután haladj tovább, amíg férjem, a háromfejű sárkány, haza nem jön, mert ha itt kap, nem kegyelmez az életednek.

Ebben a szempillantásban lesuppan a magasságból egy nagy rézbuzogány, éppen egymázsás, Jankó mellé. Jankó kérdi:

- Miféle dolog ez?

Az úriasszony most már észrevette Jankót, s azt mondja neki:

- Siess, rejtsd el magad valahova, mert ez annak a jele, hogy a férjem egy mérföldre van. Olyankor mindig hazadobja a buzogányát, hogy azalatt, amíg jön, az asztal terítve legyen, s az étel se hideg, se meleg ne legyen.

De Jankó nem azért jött, hogy elbújjon. Kapja magát, felkapja a buzogányt, megtekerinti a feje felett kétszer-háromszor, s úgy kidobta a várból, hogy éppen két mérföldre esett le. Látja ezt a sárkány, bámult rajta, de nem volt egyéb mit tenni, utánaballagott a buzogánynak, és most az egyszer a vállán vitte haza.

Jankó pedig ezalatt felmegy a palotába, köszönti a nénjét, előveszi a tarisznijából a pogácsát, s kínálja belőle. Alighogy megkóstolta, azonnal ráismert:

- Jaj, ez éppen az anyám tejével van sütvé!

- No, egyél hát belőle, mert én éppen az öcséd vagyok. Utánad jöttem, hogy megszabadítsalak.

- Jaj, kedves öcsém, mit gondolsz, hiszen az én férjem, a háromfejű sárkány, ha itt kap, elevenen befal téged.

- Meglátjuk, néném - szólt Jankó -, vagy meghalok, vagy megszabadítalak. Én megígértem anyámnak, s megtartom a szavam.

Ezalatt közelgett a sárkány. Az asztal megterítve, három nagy pogácsa rézből, három kád tej forralva készen várta a gazdát. Ez volt a rendes ebédje.

Megjön a sárkány. Még be sem lép jól a küszöbön, azt mondja:

- Piha, milyen emberbűzt érzek! Ki van itt, asszony, a háznál?

Az asszony szólt volna, nem is, félt, sárgult pirult, nem tudta, mit mondjon. Ha megmondja, elárulja az öccsét, ha nem, neki lesz vége.

Jankó azonban nem sokáig búsította a nénjét, hanem amíg a nénje habozott, ő addig előállott.

- Jónapot, sógor, én vagyok itt, azért jöttem, hogy meglássam a nénémet.

- Piha, de kicsi ember vagy, sógor! Nem is tudom elképzelni, ki hajította a buzogányomat olyan messzire. Tudom már, hogy nem te.

- Lassan, sógor - felel neki Jankó -, kicsi a bors, de hatalmas! Tudod-e, hogy én Borsszem Jankó vagyok?

- Hallottam híredet - azt mondja a sárkány -, de ma itt hagyod a fogadat, mert ma megküzdünk egymással. No de gyere, egyél, igyál, mert hidd meg, nagy dolgod lesz még ma.

Jankó nem hívatta magát kétszer, asztalhoz ült, a rézpogácsából kettőt csakhamar feltörmölt, amíg a sárkány egyet csak nyámmogott, a kád tejeket pedig egymás után úgy felhajtotta, mintha csak egy kispohárral lett volna.

- No, sógor, készen vagyok, köszönöm az ebédet. De lássunk dologhoz, küzdjünk meg. Hívtál az előbb!

A sárkány forrott mérgében, nekitürkőzik, s kimennek az udvarra. Megragadja Jankót, felemeli a feje felibe - könnyen tehette -, s úgy vágja sógorát a földre, hogy Jankó éppen térdig süllyed a földbe. De Jankó se rest, kapja magát, kiugrik a földből, fogja az otromba sárkányt, felemeli a földről, megkanyarítja kétszer-háromszor, s úgy vágja földhöz, hogy éppen nyakig süllyedt el. Akkor kapja a nagy rézbuzogányt, úgy veri fejbe, hogy a háromfejű sárkány még jajt se tudott mondani. Bámult rajta a nénje, de azért még tovább is aggódott az öccse sorsán.

- Öcsém - azt mondja neki -, ennek a sárkánynak még van két bátyja, az egyik hatfejű, a másik tizenkétfejű. Azok bosszút állnak rajtad.

- Meglátjuk, néném - azt mondja Jankó -, most kinyugszom magam, s holnap hajnalban megyek, hogy a másik két nénémet is felkeressem.

Úgy is lett. Jankó másnap még virradat előtt talpon volt, s kiment a rézvárból. Felhágott egy dombra, körülnézett, s meglátott nagyon-nagyon messze egy a tegnapinál tündöklőbb csillagot. Már előre tudta, hogy az az ezüstvár, a hatfejű sárkány vára. Meg se nyugodott, amíg oda nem ért. Ez a vár is álló délkor megállapodott, és így Jankó bemehetett, s

csakhamar felment a legfényesebb palotába, ahol a nénje az ablakban ült, és hímet varrt. De ahányat öltött, annyi könnycseppje hullott rája. Siratta rabsorsát a másvilágon.
Ráköszön Jankó:

- Ne sírj, néném, utánad jöttem. Tűz-víz, élek-halok, de bizonyosan megszabadítalak téged.

Zsupp, jön a kétmázsás ezüstbuzogány, s jelenti, hogy a hatfejű sárkány két mérföldre közelített immár. Jankó csavarint egyet a kétmázsás buzogányon, s visszaveti a sárkánynak éppen három mérföldre. Azt mondja a sárkány:

- Ugyan nagy vitéz lehet az én házamnál, talán éppen maga Borsszem Jankó. Akárki lesz, de megadom az övét - mormogta bosszúságában, de mit volt mit tenni, csak utána kellett menni a buzogánynak, vállára vette s hazaindult.

Ezenközben Jankó elővette a tarisznyáját, elé belőle a pogácsát, kínálja a nénjét. Az is, mihelyt megkóstolta, ráismert az anyja tejére, s Jankót öccsének ismerte el. De mármost azon aggódott, hogy hova rejtse el, nehogy a sárkány megölje. De Jankó nem olyan fiú volt, hogy elbújjék akárki elől. Alig érkezett meg a hatfejű sárkány, eleibe áll Jankó s köszönti:

- Jónapot, sógor! - úgy megszorította a kezét, hogy nagyot ordított a sárkány fájdalomában.

- Hát te semmi, te volnál az én sógorom? Te tudtad volna tegnap a bátyámat megölni? No, akárki vagy, akármi vagy, készülj a halálra! Most megadom a tiedet.

- Nosza, sógor - azt mondja Jankó -, éppen azért jöttem, hogy meglássuk, mit tudsz a vitézséghez!

Ki az udvarra, s összefogózik az egymást horgos szemmel néző két sógor. "No, szegény Jankó, most te sem a háromfejű sárkányt leled" - gondolta Jankó magában. S szinte

rosszul is járt, mert a sárkány felemelte őt hat ölnyire, és úgy ütötte a földhöz, hogy ha a lábát széjjel nem veti, keményen nem tartja, nyakig süllyedt volna a földbe. De Jankó nem akármilyen küzdő volt! Megragadja a sógort, forgatja ide s tova, s amint látja, hogy itt többet ésszel, mint erővel, kaszát vet a sárkánynak, kiüti a lábát alóla, s úgy taszítja földhöz, hogy elszédül bele. Akkor Jankó kapja a buzogányt, használja az időt, s úgy üti hátba a sárkányt, hogy az meghalt tartozatlanul.

- Úgy kell neked - azt mondja Jankó -, most nem én vagyok, ugye, a semmi?

S azzal sietett fel a palotába, ahol a nénje ezer aggodalommal várta, már az asztal terítve számára. Jankó nem sokat kérette magát, hozzáült, s hozzá is látott ételhez, italhoz, azután lefeküdt, hogy nyugodja ki magát.

Reggel még virradat előtt ismét talpon volt, s útnak indult a legkisebb nénje felkeresésére. Most nem sokáig kellett vigyázkodni, mert a tizenkétfejű sárkány vára aranyból volt, s Jankó azt gondolta; hogy a felkelő nap, amikor meglátta. Ment, mendegélt Jankó, s hát éppen álló délben érkezett meg, amikor a forgó aranyvár megállott. A hárommázsás buzogány tiszta aranyból éppen akkor zsuppant le, amikor a nénje palotájához ért, s azt ő minden hímezés nélkül négy mérföldre hajította vissza.

Amíg a tizenkétfejű sárkány a buzogánya után cammogott, s a vállán három mérföldről hazaemelte, Jankó addig megismertette magát a nénjével, s elmondta, hogy ölte meg a három- meg a hatfejű sárkányt, s elmondta azt is, hogy ugyanezt szándékozik tenni a tizenkétfejűvel is. De a nénje azt mondta, hogy most az egyszer ne próbáljon, mert a tizenkétfejű sárkányt még senki le nem győzte, hanem inkább bújjék el egy szegletbe. De Jankó nem volt ijedős legény, s megnyugtatta a nénjét, hogy csak hagyja reá a dolgot, majd eligazítja ő.

No, ő el is igazította, hogy nem volt köszönet benne. Megállott az aranyvár kapujánál a mezőn, s ott várta a tizenkétfejű sógorát. Nem sokat késett az, s előre forrott mérgében, mert már tudta, hogy a sógora jött ellene, hogy a nénjét elvigye tőle. De mennyire bámult, mikor látta, hogy Jankó nem egy óriás, hanem csak akkora, amekkora lehetett. Nem is köszönt neki, hanem fogta a buzogányát, s úgy vágta hozzá, hogy a föld is felszakadott utána. Jankó azonban az efféle elől, mint a bolha, félreugrott, s amíg a sárkány a

buzogányt felemelte volna, nyakában volt Jankó, s egy pillanat alatt tizenegy nyakát tekerte ki, csak a tizenkettediket hagyta meg. A sárkány látta, hogy vége van, ha szépen nem szól Jankónak. Kérni kezdte hát:

- Édes sógor, kérlek szépen, csak ezt az egy fejemet hagyd meg, mindent megteszek, amit kívánsz.

Jankó nem volt rosszlelkű ember, megegyezett a sárkánnyal, s az élete válságában megmondta, hogy van a palotájában a pohárszék tetején egy aranyvessző. Ilyen vessző van ezüstből s rézből a másik két nénjénél is.

- Vedd csak a vesszőt - azt mondja a sárkány -, üsd meg vele a váramat, s lesz belőle egy aranyalma. Tedd a zsebedbe, s viheted magaddal, ahová akarsz, s ahol akarsz, hogy használd, tedd le a földre, üsd meg a vesszővel, s vár lesz belőle, amilyen volt.

Jankónak sem kellett több, szaladt a nénjéhez, vette az aranyvesszőt, s hogy a nénjét a várból kivezette, megsújtotta az aranyvesszejével, s a vár nyomban aranyalmává változott, akkor a zsebébe tette, s vitte magával. Így tett az ezüstvárnál is, így a rézvárnál is.

Vitte magával a három nénjét, amíg elért a világ kapujához. Itt abban állapodtak meg, hogy a körtefán menjen ki az egyik, az hozzon hosszú kötelet s egy nagy zsákot, s rendre húzzák ki egymást.

Jankó két nagy hibát tett szeretetből. Egyik az volt, hogy az almát s a vesszőt visszaadta mindenik nénjének, a másik az, hogy utoljára akarta magát kihúztatni. De a nénjei nem voltak jólelkűek, attól féltek, hogy Jankó még el is veheti tőlük a kincseket, s elhatározták, hogy mikor Jankót félig kihúzták, visszaeresztik. De Jankónak még volt egy kicsi esze, élt a gyanúperrel, s azért maga helyett a buzogányát tette a zsákba, hogy lássa meg, milyen indulatú nénjei vannak. Azok pedig a zsákot visszaejtették, s ha Jankó beleült volna, mind szilánkra szakadott volna.

Immár szegény Jankó egyedül maradott az alsó világban. Kimenni nem tudott, mert nénjei otthon az alvilágba járó körtefát kivágatták s elégették, nehogy Jankó azon valahogy vissza jöjjön a hazájába, s őket megtalálja. Amint így búslakodik magában, egyszer csak hall valami keserves madársírást. Odasiet, hát látja, hogy egy nagy kígyó, mint egy kötőrúd, tekeredik egy magas fára, ahol griffmadárkák voltak. Odamegy Jankó, s egyszeribe úgy leüti onnan a kígyót, mintha nem is lett volna. Mikor ez megtörtént, felmászik a madárfiakhoz, s azok köszönik neki a jót, hogy az életüket megmentette, s azt mondják:

- Hát még apánk s anyánk mikor hazajön, hogy meghálálják! Amit éppen kívánsz, mindent megtesznek! De gyere, bújj a szárnyunk alá, amíg hazajönnek, mert apánk s anyánk örömeiben, hogy meglát minket, hogy élünk, elnyel téged.

Éppen jókor, mert az öregek csakugyan jöttek, s mikor látták, hogy a fiaikat a kígyó nem ölte meg, úgy örültek, hogy csuda. Mikor az örömük kezdett egy kicsit csendesedni, előmutatták a fiak Jankót. Csak egy kicsi híja volt, hogy fel nem falták szegényt.

- Kérj vitéz, ami kívánsz, mindent megteszünk - azt mondták neki:

Jankó azt kérte, hogy vigye ki őt valamelyik a felső világba. Meg is lett. A vén griffmadár feltarisznyált egy bivalyt megnyúzva, s meghagyta Jankónak, hogy mikor visszanéz, mindig vessen egy darabot a szájába.

Repült már a griff felfele, Jankó a hátán. Vetette a húst mindegyre, amíg az egész bivaly elfogyott, s még mindig nem voltak a kijáró liknál. Egyszer néz hátra a griff, s hogy nem volt hús, kapja magát Jankó, s vág a saját cobókjából. Azt is elnyeli a griff, s abban a pillanatban már a földön is voltak.

- Miféle húst adtál utoljára? - kérdi a griff.

- A cobókomból vágtam - azt mondja Jankó.

- Gondoltam - felelé a griff -, mert igen édes volt - azzal a helyére tette a húst, reáfűjt, s egy pillanat alatt odaforrott.

Jankó megköszönte a griffmadárnak a szíves segítséget s hazament. Nénjeitől a várakat elvette, s őket büntetésből kicsapta a világba, elvett egy királyleányt, s még ma is él, ha meg nem halt. Legyen a kigyelmetek vendége holnap, s ha nem jönne, a részét adják a mesemondónak.

(A hanganyag itt található: https://varazsbetu.hu/mesetar/borsszem_janko)